

MIROLJUB

GODINA: II.

SOMBOR, 1999.

BROJ 1 (5)

Zgrada samostana

(danas župna kuća)

u kojoj je 1748. godine

Sombor proglašen

slobodnim kraljevskim gradom.

Foto: S. Ostrogonac

Statuta
Communitatis Civitatis Somboriensis
per Delegatum Regis. Cameralem Commissionem in An
no 1749. extra. Pars.

Primo Ut adveniens S. Georgij, Aulico, et Magistris Dni Calenda-
ry Joh. Termini quise Magistratey Refranvarioy, Episcopi
gali Amplius Magistratus, et Civico Senatus, et Sacerdos
Communitatis perceptor quise Ino Mathio Sacramta Regno
Mandati Refranvarioy per Excelsum Cameralem Regnum
Aulico. Hungaricam quodammodo Solum, in Domo
Civica Convenerunt. Et paterquam opus Ino Refranvarioy
aggrederentur. Senes ad Ecclesiam Sacerdotum Carli h. cano-
ny S. Magd. Sacramta S. Spiritus, et de canone. Sola-
cano - Regis et Canonice Commissionem decessione primi
paterquam Commissionem Sacerdotum

Štovani čitatelji!

Ovih se dana navršava točno 250 godina od kako je carica Marija Terezija 17. 02. 1749. godine dodijelila Somboru vrlo visoko priznanje: proglašenje slobodnim kraljevskim gradom. Diplomu sa ovim zvanjem iz Beča je u Sombor donio Hrvat Martin Parčetić, koji je poslije imenovan prvim gradonačelnikom Sombora.

Plod priznanja slobodnog kraljevskog grada je teritorijalno povećanje grada što ujedno uključuje povećanje broja stanovnika u gradu. Gradom upravlja Magistrat i izabrana Skupština. Građani su bili oslobođeni plaćanja carina, prevoznina i trošarina. Grad sam ubire porez od proizvodnje i trgovine na svojoj teritoriji; sam organizira školski, vjerski i gospodarski život.

U daljenjem upravljanju gradom Somborci su se dogovorno smjenjivali na položajima gradonačelnika prema višenacionalnoj zastupljenosti stanovnika. Nažalost, od godine 1918. do danas niti jedan Hrvat nije bio gradonačelnik Sombora premda su Hrvati u tom vremenskom periodu činili više od jedne četvrtine stanovništva grada i općine.

Imajući u vidu značenje ovog događaja u povijesti našeg grada, predložimo današnjoj Skupštini Sombora da se ubuduće ovaj datum obilježava danom grada.

KUD "Vladimir Nazor" će tijekom 1999. godine u svim svojim manifestacijama obilježavati ovaj najznačajniji događaj u povijesti Sombora.

Urednik

OBIČAJ

*Sala puna svita, došli smo na prelo,
to je divan adet, godinama traje,
oj Bunjevče mili, i Šokče dragi brate,
sačuvajmo svoje najlipše običaje.*

*Oj Bunjevko lipa, ponos svoje grane,
u toj divnoj nošnji, što već dugo traje,
sitno kolo vezi i pismu zapivaj
te sačuvaj tako svoje lipe običaje.*

*A vi momci stasiti u igrama vašim,
sav se ponos vidi i oči vam sjaje,
dršte se za ruke, kolo zaigrajte,
pomoz'te tako da običaj potraje.*

*Baš je prelo divno, tu se ljubav vidi,
ruka s' ruci pruža, brat s' brata ne stidi,
sad nane i baće zaigrajte s nama,
ove divne nošnje baš se lipo sjaje;
ljubav ne krijte; svak nam dobro doš'o,
sačuvajte da nam običaj potraje.*

Cecilija Miler

SOMBOR

SLOBODNI KRALJEVSKI GRAD

Doseljavanje Bunjevaca u Sombor

Zauzimanjem Sombora 1541. godine Turci u gradu zatiču samo Hrvate i Srbe. Pošto su Turci naselili sam grad, starosjedioci se povlače na okolne salaše i u predgrađe Selenču.

Sombor postaje sjedištem nahije (sreza) sa posadom od 50 vojnika. Godine 1543. u Somboru su na vojnoj službi tobdžije iz Hercegovine i Dalmacije. Mnogi od njih su i ostali ovdje, na plodnoj zemlji dovodeći i svoje obitelji. Turci su ovakva doseljavanja podupirali jer je odlaskom Madžara ostalo puno praznog prostora. Vidjevši da fratri imaju veliki utjecaj na puk, Turci su im podizali čak i samostane kako bi pospješili doseljavanje.

Hrvatski živalj Sombora i okolnih salaša plaćao je porez i Turcima i kaločkoj nadbiskupiji koja je zadržala crkvenu vlast. Tako su stanovnici Gradine 1543. godine trebali platiti 14 forinti nadbiskupiji za korišćenje crkvene zemlje.

Godine 1554. u somborskoj nahiji postoji 46 naselja, a 1578. godine u Somboru je obavljen popis stanovništva. Somborci plaćaju Turcima porez "desetak" od pšenice, slatkog vina, u drvetu, sijenu, konoplji, voću, ovcama... Godine 1590. u Bačkoj je 291 naselje sa 5.674 domaćinstava. Franjevci ponovno dovode Hrvate (Bunjevce) u Sombor 1595. i 1598. godine. Iz okolice Splita 1605. godine došlo je u Bačku oko 10.000 Hrvata. Naselili su široku oblast od Deronja, preko Sombora, Bajmoka, Subotice, Kačmara, Baje... Dolaskom ovako velikog broja Hrvata nastale su teškoće oko kršćanskog odgoja, te papinski misionar franjevac Simeon Matković 1612. moli papu Pavla V. da pošalje u Bačku isusovce koji bi na ilirskom jeziku propovijedali riječ Božju.

Papa postavlja barskog nadbiskupa Petra Masačekiju za administratora u Bačkoj. On obilazi Bačku 1631. godine. Iz Bosne se uslijed nasilja godine 1645. doseljava u Bačku 2.000 katoličkih obitelji. Za beogradskog nadbiskupa postavljen je 1647. godine Marin Ibrašimović, pod čiju nadležnost spadaju katolici u Madžarskoj pod turskom vlašću. Biskup Ibrašimović 24. 10. 1649. godine u Somboru krizma 117 Hrvata, a zatim obavlja krizmanje u mnogim selima u okolici Sombora. Franjevac Matija Benlič javlja Papi da su "katolici u Somboru mnogo pretrpjeli od sina tatarskog kana, koji je ovdje sa vojskom boravio".

Turski putopisac Evlija Čelebi, boraveći 1660. godine u Beogradu, u svom "Putopisu" piše: "Ovamo godišnje dođe na kamilama i kolima 5-6 tisuća tovara robe iz

Izgled Sombora iz 1698. godine.
Kraj grada se vidi most preko Mostonge
Iz zbirke Nandor Mayera

Misira, Sirije, Sajde, Bejruta, Smirne i arapske i perzijske robe uopće. Ovdje se ti tovari prepakiraju te se roba izvozi u sve vilajete Madžarske, Poljske, Češke, Švedske, Mletaka, Bosne i drugih zemalja, a iz njih se uvozi..." Dobar dio te robe je išao stranim putem preko Zemuna, Petrovaradina, Gradine i Sombora, dalje širom Europe. Čerebi je boravio u Somboru 1665. godine pa je napisao o gradu: "U stara vremena to je bila velika varoš. I sada se na mnogim mjestima jasno vide ostaci njenih građevina... Tu se nalazi 2.000 dobrih, prostranih, čeramidom pokrivenih kuća, prizemnih i na sprat. Sombor ima 14 džamija..." Dalje piše da je "grad dobro utvrđen, a gradske kapije se zatvaraju svake noći. Ima dvjesto raznih radnji, najviše rezbarskih. Ima dvije medrese, dva samostana, šest osnovnih škola, dvije mehane i jedno kupatilo. Ovo mjesto se ne ubraja u Madžarsku već u Bački i Vlaški Vilajet. Stanovnici su mu Vlasi i Bogdani, kršćani, a u gradu žive i trgovci koji se učtivo ophode".

Bački nadbiskup 1633. godine piše da "u 400 zaselaka živi puk koji govori 'ilirički' (di lingua illyrica)".

Godine 1668. naseljavaju se Hrvati u okolici Subotice i Segedina, a 1671. godine doseljava se više od 6.000 katoličkih obitelji iz Bosne. Oni naseljavaju Bačku i Erdelj. Somborci pišu pismo papi Inocentu XI. 12. 03. 1677. godine u kojemu zahvaljuju što je za biskupa postavljen Matija Brnjaković.

Turci trpe poraz pod Bečom 1683. godine i tada počinje njihovo povlačenje iz srednje Europe. Zbog opasnosti od austrijskih prodora, Turci kopaju veliki šanac oko Sombora 1685. godine. Taj šanac i danas postoji, a proteže se "vencom" oko centra grada, s tim što je 1920. godine zasvođen i koristi se kao kanalizacija. Katolici Sombora 1685. godine imaju crkvu posvećenu sv. Franji,

a franjevci imaju samostan.

Austrijski vojni komandant Valis piše 1686. godine da se u Somboru nalazi tatarska vojska. Dujo Marković i Jure Vidaković posjetili su 9. 07. 1687. godine zapovjednika austrijskih carskih trupa, u njegovom logoru u Baranji, sa molbom da im dozvoli naseljavanje 5.000 Hrvata u Bačku, a koji su pobjegli sa turskog teritorija. Pošto je takva odluka bila u nadležnosti Beča, Marković i Vidaković odlaze u Beč 1. 09. iste godine i predaju molbu austrijskom caru radi naseljavanja njihovog naroda.

U međuvremenu Turci napuštaju Sombor, a austrijska vojska bez borbe zauzima grad 12. 09. 1687. godine. Beč daje suglasnost za naseljavanje posljednje velike skupine Bunjevaca koji dolaze u Sombor, Suboticu i Baju. Dujo Marković je postavljen za kapetana grada Sombora. Ovo zvanje kapetana je, u obitelji Marković, prelazilo sa oca na sina više godina. I danas u Gradini, kraj Sombora, živi Marković "Kapetani", Ivan i sin Josip.

Također uz suglasnost bečkog dvora 1690. obavljena je velika seoba Srba pod vodstvom patrijarha Arsenija Čarnojevića iz Srbije u Mađarsku pod austrijskom upravom. O ovoj seobi piše u "Novoj enciklopediji" (Beograd 1978, II, str. 1668): "Krajem XVII. v. u tzv. bečkom ratu, naročito velike seobe na čelu sa Arsenijem III. Čarnojevićem, u Srbiji, prema nekim nedovoljno pouzdanim zapisima, nije ostalo ni deseti deo naroda, mnoga mesta su prestala da postoje."

Turski poraz

Austrijska vojska nanosi težak poraz Turcima 1691. kod Slankamena. Tu gine i somborski kapetan Dujo Marković koji je predvodio 600 pješaka i 200 konjanika.

Vojskovođa, princ Eugen Savojski dolazi sa vojskom u Sombor 18. 07. 1697. godine. Odavdje nastavlja put za Petrovaradin, pa dalje prema Tisi, da bi 11. 11. 1697. godine kod Sente, potukao tursku vojsku u čuvenoj Senčanskoj bitci, poslije čega je konačno oslobodio Bačku od Turaka. U ovoj bitci su sudjelovale i čete iz Sombora.

Od 1699. godine Bačka je u sastavu Austrije na osnovu "Karlovačkog mira". Od tada Bačka postaje dio zapadnoeuropskog svijeta koji joj donosi nove ekonomske ideje i europsku kulturu. Austrijski car Karlo VI. 1715. godine potvrđuje legitimnost bodroškoj županiji. Đakovački biskup Đuro Patačić trebao je napraviti raz-

graničenje između bodroške i bačke županije.

Odlukom palatinskog suda 1717. godine bodroškoj županiji su pridodata ova mjesta: Kač, Mošorin, Kovilj, Gospodinci, Kucura, Sv. Ivan, Pivnice, Parabuć, Gajdobra, Krstur, Sentmihalj, Petrovaradinski šanac, spahiluk Futog, Gložan, Petrovac, Sivac, Vrbas itd. Franjevci vode matične knjige u Somboru od 1719. godine, a 1722. godine već postoji katolička škola.

Kolonizacija

U to vrijeme počinje velika kolonizacija Nijemaca, Slovaka i Rusina. Prva "Kolonizacija Karla VI." traje od 1716.-1740. godine. Tom prilikom se naseljavaju uglavnom njemačke zanatlije i činovnici pri vojnim komorama. Slijedeća je "Rana terezijanska kolonizacija" od 1740.-1748. godine za vrijeme carice Marije Terezije. Kolonisti stižu Dunavom do Apatina. "Srednja terezijanska kolonizacija" traje od 1749.-1772. godine, a "Pozna terezijanska kolonizacija" od 1772.-1779. godine. Slovaci naseljavaju Bačku između 1742.-1762. godine.

Posljednji veliki župan bodroške županije bio je Marko Czobor koji je umro 1728. godine. Dužnost župana su zatim vršili L. Drašković i A. Grašković. Sombor postaje i središte Bačke županije. U rat između Francuske i Španjolske 1733. upućeni su i somborski graničari. Godine 1735. kupljeno je u Somboru mjesto gdje će se podići županijsko zdanje.

Godine 1740. u Šleski rat je otišlo iz Sombora 400 vojnika i 200 konjanika. Pošto su lađe u Dunavu tegljene "o sebi", krčila se obala u širini do 4 metra. Županija daje mnogo ljudi za tegljenje lađa. U Petrovaradin je upućeno 200 kosaca trave. Pošto su ih uhvatili Turci, županija je morala platiti otkup za njih. Godine 1743. postavljen je kamen temeljac za franjevački samostan, današnji župni dom, a 1752. započeta je gradnja današnje župne crkve Presvetog Trojstva.

Slobodni kraljevski grad

Somborci su tri godine radili u Beču na carskoj povlastici za svoj grad. Molbu u Beč odnijeli su Martin Parčetić, Anastasije Stošić i Stevan Radojević. Za traženu povlasticu upućuju 150.000 forinti. Marija Terezija 17. 02. 1749. godine potpisuje povelju kojom proglašava Sombor slobodnim kraljevskim gradom.

Knez Nikola Parčetić je bio na čelu banderija i svećenika obiju crkava koje su izišle na Dunav kod Monoštora sačekati Martina Parčetića koji je nosio diplomu. Zatim su je u svečanom ophodu pronijeli gradskim ulicama uz pucnjavu mužara i pravo narodno veselje. Diploma je pohranjena u gradsku kuću da bi 24. 03. 1749. godine bila ponijeta u svečanoj povorci gradskim ulicama uz pratnju bubnjeva i zvuke rogova. Diplomu je nosio Martin Parčetić u sredini povorke, a kraj njega je išla počasna straža s isukanim sabljama. Ispred njega i za njim stupali su gradski uglednici u pratnji gradske vojske i građanstva. U franjevačkoj crkvi i u blagovaonici je postavljen tron za carskog izaslanika Jánoša Istvána Kollera. Povorka ulazi u crkvu na svečanu misu, a pred crkvom se pucalo iz mužara uz počasnu vojničku paljbu. Zatim je profesor budimske teologije fra Luka Čilić pjevao svečanu zahvalnicu. Nakon toga su najviši uzvanici prešli u samostansku blagovaonicu, gdje je Koller održao govor na latinskom. Preporučeno pismo Marije Terezije pročitao je branitelj András Ribényi. Na poziv caričinog izaslanika građani su položili prisegu vjernosti, a onda se gradom ponovno prolomila pucnjava mužara i zvonjava svih zvona. Narod je na Trgu Presvetog Trojstva i u Ulici sv. Ivana oduševljeno klicao, dok je Koller čitao diplomu o somborskim povlasticama.

Franjevački ljetopisac je zabilježio da je svečani objed počeo u 2 sata poslije podne u samostanu uz glazbu i pucnjavu. Uz obilno vino gosti su bili tako raspoloženi da ni jedna čaša nije ostala cijela. U nedostatku čaša pilo se iz čupova i lonaca. No, kako je i to posuđe stradalo u dobrom raspoloženju, dvojica kola su upućena u Bajú da tamo kupe čaše. Poslije ručka započeo je svečani ples koji je potrajao do 2 sata poslije ponoći. Istovremeno se narod radovao na ulicama kojima je proveden svečano ukrašen vol, a koji je završio na ražnju. Na trgu pod samostanom, kraj ražnja, bile su 4 velike kade pune vina za veselje narodu...

Na Markovo 1749. godine pred predstavnicima županije i nadbiskupije izabran je za prvog gradonačelnika Sombora Martin Parčetić, za kapetana Jovan Živojinović, a prvi vijećnici su postali: Nikola Parčetić, Josip Marković, Mijo Bokerović, Marko Bogešić, Jovan Damjanović, Gavro Pavlović, Stevan Karalić, Avram Rajković, Anastasije Popović i Anastasije Stošić. Za bilježnika je imenovan András Ribényi, a za glavnog blagajnika Vasilije Lalošević.

Grad Sombor od udovice pokojnog kapetana Brankovića kupuje njegov kaštel i na tom mjestu, na svetkovinu sv. Stjepana kralja 1749. godine se polaže kamen temeljac za današnju gradsku kuću.

Upravo se ovih dana navršava 250 godina od kada je Sombor dobio taj visoki status slobodnog kraljevskog grada. Tada je grad kročio u doba građanskog društva i tada je počeo ubrzani razvoj Sombora kao gospodarskog, kulturnog i političkog centra cijele Bačke, čiji je uspon trajao sve do Prvog svjetskog rata.

Josip (Zvonko) Pekaović

BUNJEVAČKI HRVATI U MAĐARSKOJ

U povijesti bačkih Hrvata, Bunjevaca i Šokaca, tri su najznačajnija veća grada: Baja, Sombor i Subotica. Sombor je bio županijsko oblasno sjedište, Subotica "hrvatska metropola", kako su je zvali bački Hrvati, i najveće naselje, dok je Baja bila glavno i najprometnije trgovačko mjesto u Bačkoj, najpoznatija su tri bajska sajma godišnje među kojima je najveći sajam žitarica.

Najstariji podaci o nazočnosti Hrvata na području Baje su oni o djelovanju dalmatinskih i srednjobosanskih franjevaca iz 1229. i 1260. godine. Ti su dušobrižnici brinuli o slavenskom življu - Hrvatima. Nakon Mohačke bitke 26. kolovoza 1526. godine mnogi trgovci iz Dalmacije, Bosne i ostali hrvatski žitelji naseljavali su prostore u Podunavlju kako bi bili svojevrsno osvježene tada već starosjedilačkom hrvatskom stanovništvu. Tako nastaju naselja: Bikić, Čatalja, Gara, Kačmar i Vancaga, te sjevernije: Čavolj, Dušnok, Baškut i druga. Ipak najveća doselidba hrvatskog puka Bunjevaca u Bačku (između 5 i 16,5 tisuća duša) u spomenuta tri grada dogodila se 1687. godine. Imena pojedinih skupina novih žitelja Bačke su različita, te se javljaju šokački Hrvati koji žive uz Dunav (Bač, Plavna, Bukin, Vajska, Sonta, Monoštor, Breg, Santovo, Mohač) i bunjevački Hrvati koji nastanjuju prostor između Dunava i Tise (Subotica, Sombor, Baja, Segedin, Bajmok, Kaloča i ostala manja naselja).

Mađarski pisci iz toga razdoblja, 1786. godine sve Hrvate koji imaju slavensko podrijetlo nazivaju "Katoličkim Racima", a sve Srbe "Pravoslavnim Racima". Srbi su na ova

područja naselili se u velikoj seobi koju je predvodio A. Čarnojević 1690. godine. Oni su se prilikom selidbe izmiješali s ostalim stanovništvom. Kako piše Ivan Antunović, u Baji 1731. godine žive: "Dalmatinci, Nimci, Ugri, Srbliji" i ovi nazivi su zadržani sve do 20. vijeka.

Iz Baje su kao graničari, Hrvati i Srbi, odlazili sjevernije sve do Estergoma i dalje u današnju Slovačku i Poljsku. Ipak, najveći broj bunjevačkih Hrvata, o kojima je i riječ u ovom napisu, ostali su oko Baje. Najsjevernije značajnije naseljeno mjesto hrvatskim življem je Bačin u blizini Kaloče.

U Kaloči 1838. godine završio je bogoslovne nauke i postao svećenikom bunjevački preporoditelj i pisac biskup Ivan Antunović (1813-1888). Antunović je mnogo pisao a za povijest Hrvata na ovim područjima najpoznatije mu je djelo "Razprava o podunavskih i potiskih Bunjevcih i Šokcih" koja je objelodanjena 1882. godine. Danas se ne poznaje točno ni grob ovog velikana naše povijesti koji je 13. siječnja 1888. godine preminuo u Kaloči.

Južno od Kaloče je spomenuti Bačin i u njemu živi oko 100 Bunjevaca koji se služe za nas bačke Bunjevece čudnim jezikom koji oni nazivaju: "Lipi naša bunjevačka jezika". Na istom putu prema Baji je Dušnok sa oko 400 Bunjevaca koji sebe nazivaju Rackim Hrvatima. Prema podacima oko 1600. godine u Dušnok su se naselili Hrvati i prevladava "ilirski jezik", a dugogodišnjom izolacijom od ostalih bunjevačkih naselja Bačin i Dušnok čuvaju samo njima svojstvene običaje, imena i narječja hrvatskog jezika. Moglo bi se reći da su oni poseban bunjevački dijalekt.

U Baji i okolnim naseljima prema podacima iz 1890. godine broj žitelja koji se izjašnjavao kao Hrvati bio je 13.464, a 1980. svega 931. Ove statističke podatke radile su ugarske, a kasnije mađarske vlasti koje nisu bile sklone priznati postojanje veće skupine Hrvata na području Bačko-Bodroške županije. Prihvatljiviji naziv za njih, kao i ostale Slavene, bio je naziv Južni Slaveni i taj pojam se do skoro rabio u Mađarskoj.

Od većih naselja u ovom dijelu Mađarske sa značaj-

nijim brojem bunjevačkih Hrvata su: Aljmaš (bački), Baškut, Bikić, Čavolj, Gara, Kačmar, Sentivan i Tompa. Manji broj ima još bunjevačkih Hrvata u Čatalji, Santovu i Davodu. Tek uspostavom demokratske vlasti u Republici Mađarskoj Hrvati se slobodno izjašnjavaju da jesu ono što stvarno jesu, te se po posljednjem popisu oko 90.000 žitelja Mađarske izjasnilo kao Hrvati. Tu su ubrojani i Hrvati koji žive u mađarskom dijelu Gradišća.

Političke udruge Hrvata u Mađarskoj su Savez Hrvata Mađarske i Zemaljska samouprava Hrvata u Mađarskoj sa sjedištem u Budimpešti i ograncima u svim većim naseljima gdje žive Hrvati. U istim naseljima, veoma aktivno djeluju kulturno-umjetnička društva sa temeljnim ciljem: sačuvati od propasti bunjevačku i šokačku granu hrvatskog stabla, običaje i kulturu

predaka prenijeti na nove naraštaje.

Tako u Baji djeluje "Bunjevačka - Katolička čitaonica", u Santovu "Hrvatski klub", u Pečuhu "August Šenoa", u Mohaču KUD "Mohač", u Dušniku KUD "Dušnok" itd. U svim tim mjestima organiziraju se razne priredbe pa i "Bunjevačka prela". Najpoznatije "Bunjevačko prelo" je ono u Baji, gdje su i Somborci česti gosti.

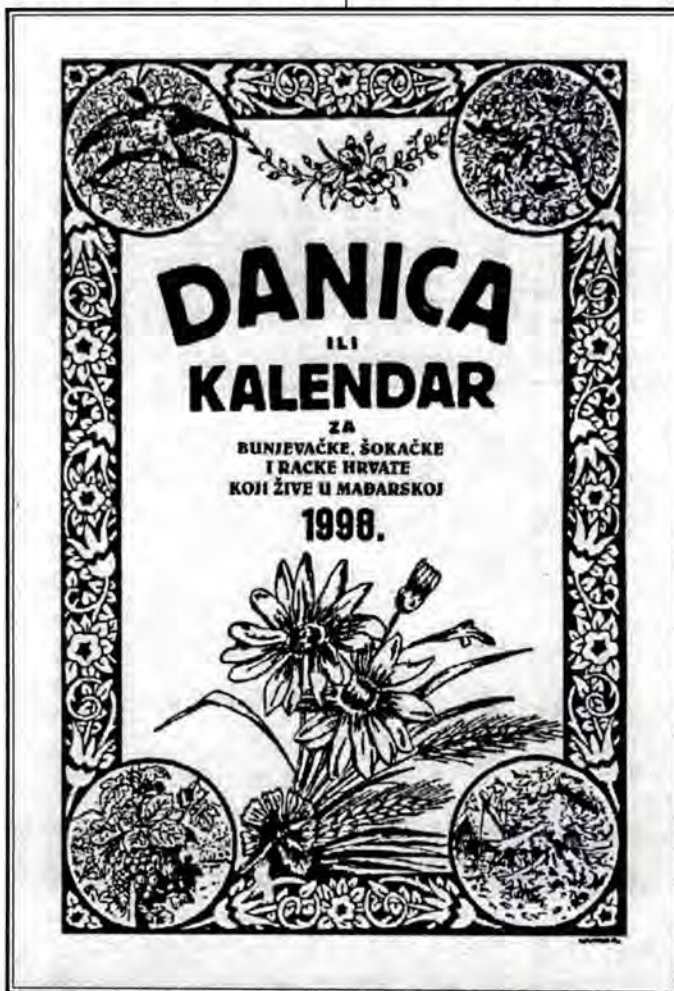
Na isti narod podijeljen u dvije države, upućuju i ista prezimena kao što su: Abramović, Kalčan, Budanović, Paštović, Džinić, Milodanović, Mandić, Kolar, Vidaković, Jozić, Kekezović, Rudić, Matić, Žuljević i drugi.

Većina Hrvata u Mađarskoj su katolici, a samo u Santovu postoji manja skupina (oko 100 šokačkih Hrvata) koji su pravoslavne vjeroispovijesti.

Oni su u Santovu prešli na pravoslavlje u znak protesta što im je biskup ukinuo vjerski obred na narodnom hrvatskom jeziku.

Dojam kojemu se rijetko tko može otrgnuti je da je "mađarizacija" u prošlosti toliko silno djelovala na bunjevačke Hrvate i ostale ne-Mađare na svim područjima obiteljskog i kolektivnog života da će se sadašnje i buduće generacije morati svojski truditi da Bunjevci u Mađarskoj ne postanu "muzejski eksponat" - upozorava predsjednik Bajske čitaonice gospodin Antun Mujić.

Mato Matarić

Aktivnosti folklorne sekcije KUD-a "Vladimir Nazor" iz Sombora

Godišnji nastup folklorne sekcije Društva

Dana 5. 12. 1998. održan je godišnji nastup folklorne sekcije. Na koncertu i nastupu je prikazan rad u toku cile godine i to svih folkloriša, od najmlađih do najstarijih. Za ovu svečanost bila je ispunjena velika sala našeg Društva. Svaki učesnik dao je sve od sebe kako bi ostavili što bolji dojam na sve prisutne. Valjalo se najlipše predstaviti prid publikom i pokazati šta je rađeno u proteklih godinu dana. Veliki je to uspih za igrače, za njeve roditelje i najbliže. Svi prisutni bili su izuzetno zadovoljni svime prikazanim i izvedenim. Svaki dio programa bio je nagrađen burnim aplauzom.

Izveden je cili spektar igara i pisa-ma u toku cilog programa. Izvedene su mnoge bunjevačke igre, igre iz Posavine, kao i pojedine mađarske, srpske i ciganske igre. Ove zadnje izvela je najmanja grupa igrača.

Tu moramo spomenit vrlo aktivnu tamburašku sekciju. Ona se pridstavi-la na najbolji način. Izvedene su mnoge poznate melodi-je iz različitih krajeva zemlje.

Želim svim sudionicima da uz puno napora dođu do lipi nastupa i rezultata. Igrom, svirkom i pismom čuvamo našu tradiciju i ne damo da ono što je naše padne u zabo-rav. Puno srčice i lipu rezultata svim sudionicima.

Doček Nove, 1999. godine

U gornjim prostorijama KUD-a "Vladimir Nazor" u Somboru folklorna sekcija je organizirala doček Nove, 1999. godine. Pored redovni članova sekcije na dočeku su bili i pojedini članovi Pridsedništva Društva, zajedno sa svojim prijateljima i rođacima. Igralo se i pivalo cilo noć. Nitko nije ostao gladan jer je bilo prilike za okripu cilo vrime zabave. Cilu noć goste su zabavljali neumorni tam-buraši.

Na prvi dan Nove godine u večernjim satima ponov-ljen je program prethodne noći. I ovog puta sve je bilo jako lipo. Društvo se nije razišlo do rani' jutarnji sati. Pored redovnih članova našeg Društva ova dva praz-nička dana u programu su sudilovali i članovi folklornih sekcija iz Bačkog Monoštora i Bačkog Brega. Svi su se razišli zadovoljni. Nadamo se skorašnjem novom susretu ovakvog sadržaja.

Ovom prilikom, sa malim zakašnjenjem, želimo svima sve najbolje u Novoj godini.

"Kokica bal"

Planiran je i uspišno održan "Kokica bal" u subotu 30. 01. 1999. godine. Ovaj bal održan je pod maskama. Naša sekcija nije u mogućnosti održati ove godine tradi-cionalnu zabavu "Saranjivanje begeša" jer će naši članovi biti na poklade gosti u Mađarskoj. Zato je odlučeno da se održi "Kokica bal" pod maskama i tako na niki način spoje obadva naša lipa običaja. Cilovečernji program bio je izuzetno zabavan i originalan. Mnogi su se razišli svojim kućama tek u jutarnjim satima. Za najoriginalniju masku izabrana je osoba u doktorskom odilu iz operacione sale. Također je održano tradicionalno prodavanje krune od

Slika iz 1931. godine na kojoj se vide lijevo od križa dvije prizemne zgrade na čijem mjestu je podignuta današnja zgrada "Hrvatskog doma" u Somboru

kokica, a sredstva dobivena za krunu ulažu se u obnovu nošnje našeg Društva.

Bunjevačko-šokačko prelo u Somboru 1999. godine

Tradicionalno Bunjevačko-šokačko prelo održat će se ove godine u velikoj sali našeg Društva u subotu 13. 02. 1999. godine u večernjim satima. Članovi folklorne sekci-je aktivno će sudilovati u cilom programu. Folkloriša će pratiti naši tamburaši, a u programu je pridviđena i revija bunjevački i šokački ruva i nošnji. Domaćine i goste u većem dilu programa zabavljat će somborski orkestar "Bajski sokak".

Gostovanje u Mohaču

Folklorna sekcija KUD-a "Vladimir Nazor" iz Sombora dobila je poziv od gradske uprave mađarskog grada Mohača za gostovanje. Pridviđena su tri nastupa naših folkloriša u jednom danu 14. 02. 1999. godine. Naši folk-loraši nastupit će sa dva spleta bunjevačkih igara i prid-stavit će se izvođenjem igara iz Posavine i Slovačke. Želimo im puno uspiha na ovom gostovanju.

Za sada toliko. U narednom broju "Miroljuba" izvitit ćemo Vas o ostvarenim planovima. Ova godina počela je prilično burno, a nadamo se da će u njoj biti još puno toga o čemu ćemo Vam pisati.

Antun Knežević

IZLOŽBA SLIKA

Likovna sekcija KUD-a "Vladimir Nazor" priredila nam je 5. 12. 1998. godine nsvaki-dašnji, za oko i dušu prijemčiv događaj: izložbu slika Stipana Kovača i Jenő Visinka iz Sombora. Po tehnici različiti, suhi pastel (Stipan Kovač) i ulje na platnu (Jenő Visinka), ono što povezuje obojicu slikara jeste izvjesna nostalgija, žal za prošlošću i želja da se od vremena i zaborava otrgne jedan dio povijesti.

Na slikama Kovača klatno sata zaustavilo se uz obalu Dunava, uz slijepu struju koja teče katkad ravnodušno-opličala, katkad prijeteći bujicama s proljeća uvijek jednako ravnodušna na kratkoću života ljudi. Uz tu i takvu, tajanstvenu rijeku sa kojom se autor ophodi s pažnjom i dostojanstvom kao sa božanstvom, Stipan Kovač smjestio je mukotrpane plodove ljudskog rada, monoštorske šorove i kuće koje je nekada naš čovjek živeći pokraj rijeke i stalno je promatrajući, gradio, shvaćajući da na koncu ne ostaje samo djelo njegovih ruku, nego i rijeka koja je tekla i prije njega ali će i poslije njega nečujno promicati bez brojanja godina i kalendara. Kovačev čovjek, poput zatvorenog pupoljka ruže, kao da iz prikrajka zavidi mirnom, ravničarskom, širokom, ničim ne ometanom toku rijeke, a on (čovjek) nema hrabrosti da se u olujno burnom životu otvori, stoji poput marljive pčele zagledan u nebo koje bez ikakvog reda i cilja vedri i oblači i koje čas blago grije, a čas opasno tutnji. Čovjek koji se ne nameće ničemu ostaje samo da pustinjaški živi.

Jenő Visinka se svojim umjetničkim izražajem pokazao kao vrijedni sakupljač etnografskog blaga. Zaboravu su otrgnuti likovi izrasli iz dubokih brazda masne bačke crnice, istih onih koje im se ogledaju na licima, vedrog i jasnog pogleda. Likovi su to sa svojim imenima i prezimenima netom zatečeni u svakodnevicu života,

*Kovač Stipan, Sombor
Kuća u Dunavskoj, Bački Monoštor*

pekući rakiju u predvečerje zime ili okupljeni oko krušne peći. Još uvijek ih gdje-gdje nalazimo na našim salašima.

U nadi da će nam domaćini omogućiti ovakve i slične užitke u zaustavljenom kutku vremena čekamo novu priliku za susret.

Antonija Čota

ŠKOLOVANJE U HRVATSKOJ

Svjedoci smo da školovanje kod nas sve više postaje luksuz, pogotovo ako je u pitanju visokoškolska naobrazba, koja iziskuje velika sredstva. Zbog toga je sve veći broj srednjoškolaca čiji roditelji ne mogu sebi priuštiti daljnje školovanje svoje djece.

U vezi ovog problema obavješteni smo od strane Veleposlanstva Republike Hrvatske u Beogradu o uvjetima studija na različitim fakultetima u Hrvatskoj.

Evidentirani kandidati uskoro dobivaju udžbenike za spremanje prijemnih ispita. Po položenom prijemnom ispitu studentu je osiguran smještaj u studentskom domu, ishrana u studentskoj menzi i višekratna viza za Hrvatsku.

Trenutno iz SR Jugoslavije u Hrvatskoj studira više od stotinu studenata. Zainteresirani kandidati mogu se javiti u KUD "Vladimir Nazor" u Somboru, ili na telefon 38-173.

OSNOVAN HRVATSKI NARODNI SAVEZ

U dvorani HKC "Bunjevačko kolo" u Subotici 6. 12. 1998. godine održana je osnivačka skupština nove stranke. Stranka je građanske opcije, liberalno-demokratskog načela. Želja je da dobijanjem statusa manjine traži kulturnu autonomiju za Hrvate u Vojvodini.

Ugledni gosti koji su bili prisutni svojim pozdravnim govorima poželi su sriću u radu, dali su svoju podršku, a bilo je i korisni savita. U radnom dilu Skupštine usvojen je Statut stranke i izabrano je Vijeće od 20 članova. Sjedište Hrvatskog narodnog saveza bit će na Trgu Lazara Nešića (u zgradi nove opštine).

**Radio
Subotica**
91.5 Mhz
1089 kHz

Program na hrvatskom jeziku

Prva radio emisija u Vojvodini na hrvatskom jeziku emitirana je na 21. 12. 1998. godine na subotičkom radiju. Emisija je dobila vrime emitiranja od 19 do 20 sati svakim radnim danom. Glavni i odgovorni urednik programa na hrvatskom jeziku je prof. Tomislav Žigmanov. Urednik se prihvatio ozbiljnog i odgovornog posla koji je posebno značajan za Hrvate u Vojvodini. Očekujemo da će radio emisija biti poticaj i drugim Hrvatima da osnuju radio emisiju u svojim mistima.

Subotičkoj redakciji želimo puno uspiha. Želje su nam da se emisija produži i da stalno poboljšava kvalitet, kako bi postala omiljena u svakom domaćinstvu. Puno uspiha i srićno!

Osnovano Hrvatsko akademsko društvo

U petak 20. 11. 1998. godine u Subotici je održana osnivačka skupština Hrvatskog akademskog društva /HAD/. Ukupno 25 subotičkih intelektualaca osnivači su ove udruge. Na sjednici je izabran Upravni odbor, a predsjednik je mr. Josip Ivanović. Osnivači su spremni sudjelovati na svim razinama života svoga naroda.

Upravni odbor je izdao ovo priopćenje za javnost.

"Hrvatsko akademsko društvo ima temeljnu svrhu da posebnu pozornost pridaje istraživanjima povijesnih, kulturoloških, socioloških, psiholoških, političkih, demografskih, komunikoloških, ekonomskih, prosvjetnih, književnih, religijskih i futuroloških odrednica hrvatskog nacionalnog bića na području Savezne Republike Jugoslavije, putem razvijanja i popularizacije u prvom redu društvenih i humanističkih i zatim svih ostalih znanosti.

Hrvatsko akademsko društvo ima i posebnu zadaću praćenja, proučavanja i razmatranja svih srodnih društvenih, ekonomskih i političkih procesa koji su relevantni za strateške interese hrvatskog nacionalnog korpusa te iznošenje svojih prijedloga, ocjena i sugestija svim angažiranim predstavnicima hrvatskog naroda u Saveznoj Republici Jugoslaviji.

Društvo će nastojati okupiti sve hrvatske intelektualce u SRJ, te svojom suradnjom i znanstvenim doprinosom pomoći unapređenju svega onoga što je bitno za očuvanje hrvatskog identiteta na ovim prostorima".

U ime HAD-a
predsjednik **mr. Josip Ivanović**
Vijesti priredio: **Alojzije F.**

Globus
stamparija brze usluge

24000 Subotica, Otmara Majera 10
Tel./fax: (024) 551-202, 553-142

U svom bogatom proizvodnom programu nudimo vam izradu:

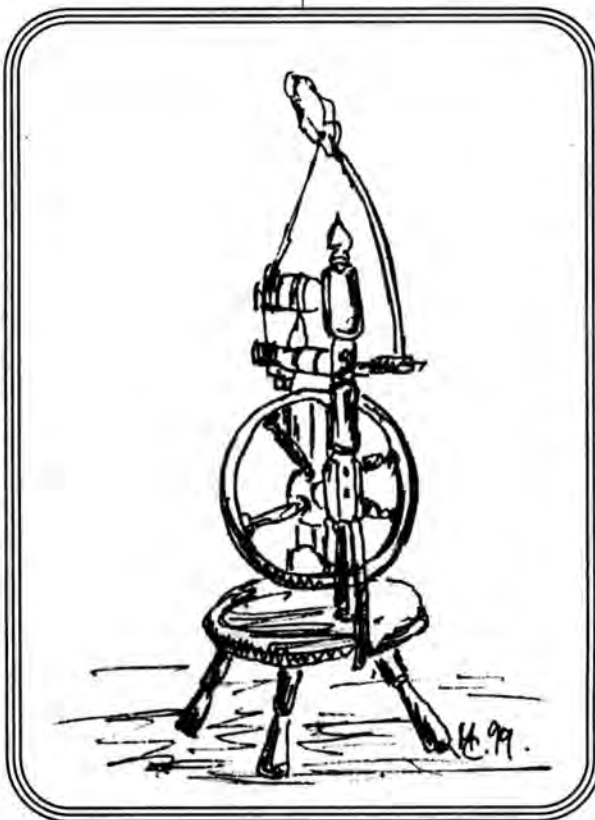
- Vizit kartu
- Pozivnica
- Nalepnica
- Obrazaca
- Knjiga
- Kestica
- Prospekata
- Kataloga
- Novina
- Časopisa
- Kartonske ambalažu
- Kao i ostale mnogobrojne proizvode po narudžbi u tipu-, ofset- i sito štampi

PRVO PRELO "MIROLJUBA"

Pred nama je 61. po redu Prelo KUD-a "Vladimir Nazor" u Somboru, pa je prilika da se podsjetimo kako je bilo prvo Prelo koje je priredilo naše Društvo.

Prva uprava Društva, izabrana na osnivačkoj skupštini 6. 12. 1936. godine, imala je prid sobom niz problema, a nikoliko je morala rešiti u vrlo kratkom vremenskom periodu. Prvi problem su bila pravila koja vlast nije htela odobriti godinu dana. Zato je Društvo održalo više vanrednih skupština, kako bi pravila prilagodilo primedbama koje je vlast na svaki pridlog Društva stavljala. Drugi zadatak je bio organiziranje rada sekcija i obezbeđenje pogodnih prostorija za rad, jer je Društvo bilo podstanar. Treći, ali ne i posljednji po značenju, bio je organiziranje prvog Prela: članstvo je to od Uprave očekivalo. Za organizaciju Prela Uprava je imala na raspolaganju samo dva meseca, a poznato je da svako društvo u periodu nakon osnivanja ima bezbroj drugi veći i manji problema koje mora istovremeno rešavati.

U organizaciji Prela prvo je utvrđen termin: 07. 02. 1937. Od policije je zatražena i dobivena dozvola za održavanje ove kulturne manifestacije. Za priredbu je obezbeđena velika sala hotela "Sloboda", koja je za ovu prigodu bila ukrašena državnim i plemenskim barjacima, ćilimima i dilovima narodne nošnje. Štampan je veliki broj plakata i razaslat je u okolna mesta i gradove, na daljinu do 60 km. Kada je utvrđen program, isti je štampan i poštom upućen mnogim pojedincima. Istovremeno, sekcije su užurbano priređivale prigodan program. Radi dobrog raspoloženja gostivi angažovani su tamburaški orkestar Mike Ivoševa iz Bačkog

Brega i muzička kapela iz Svetozar Miletića. Prelo je otvoreno govorima koje su održali Antun Matarić (pozdravni govor), Joso Dorotić i Marija Vuković. U programu Grgo Žuljević recitirao je pismu Alekse Kokića "Za ljepšu budućnost". Pivački zbor Društva četvoroglasno

je otpivo šokačku narodnu pismu "U našem selu", za koju je note napiso dr. Rudolf Matz i "Molitvu Bunjevca" dr. Matije Evetovića, a za koju je note napiso dr. Vinko Žganec. Diletantska sekcija Društva izvela je dvi jednočinke: "Majka" i "Bunjevac u Zagrebu". Jednočinku "Majka" napisao je sekretar Društva dr. Ladislav Vlašić, povodom 250 godina dolaska većeg broja bunjevačkih Hrvata u Bačku. Uloge u njoj su tumačili: Marija Bukta, Marija Mihalović, Marija Bogdan i Zora Babić. U šaljivoj jednočinki "Bunjevac u Zagrebu" uloge su tumačili Lajčo Zemljak,

Marija Mihalović, Marta Bešlin, Marija Vodeničar, Boza Bogdan, Gustav Bogdan, Antun Hajnal i Jozefina Dorotić. Jednočinke je pripremio Lajčo Zemljak, član Društva i prvi reditelj diletantske sekcije.

Osnivanje Društva, a posebno organizacija Prela, izazvalo je pažnju i veliki interes stanovništva. Prema pisanju ondašnje štampe, na Prelu je bilo priko 2.000 članova i gostivi. Pored članova iz Sombora i okolnih salaša, došli su gosti iz Baranje, Subotice, Bajmoka, Bača, Lemeša, Bačkog Monoštora, Bačkog Brega, Čonoplje, Sonte i Vajske. Brojni gosti bili su u svojim narodnim nošnjama, da na taj način uveličaju priredbu. Nadamo se da će tako i ove godine mnogi članovi i gosti doći obučeni u svoje narodne nošnje da bi ugođaj bio lipši i oku ugodniji.

Ivan Kovač

BARJAK KUD-A "VLADIMIR NAZOR" IZ SOMBORA

Za osnivačku skupštinu koja je održana 6. 12. 1936. godine Pravila Društva usklađena su sa zahtjevima nadležnih vlasti. Ujedno je Društvo zaduženo da osmisli i izradi svoj barjak. Do osnivačke skupštine to nije ostvareno i zato je Društvu ubrzo od strane mjesnih vlasti upućen ultimatum da mora što hitnije izraditi značku i barjak Društva. Na vanrednoj skupštini Društva, koja je održana 6. 06. 1937. godine, donešena je odluka o izradi značke i zastave Društva. Značka Društva bila je dimenzija 20x14mm, imala je bilo polje u obliku lire i na njoj je bilo ispisano ime Društva i godina osnivanja.

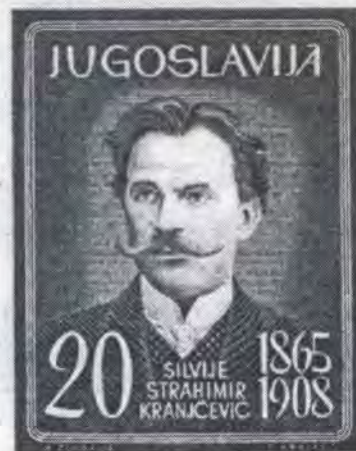
Dimenzija barjaka je 175x105cm i od bile je svile izvezena zlatnim brokatom. Znajući da je sv. Josip službeno vikovni zaštitnik hrvatskog naroda, tadašnji članovi Društva odlučili su da se na barjak stavi lik sv. Josipa. Tako je sv. Josip postao zaštitnik i našeg Društva "Miroljub" u Somboru. Na drugoj strani barjaka izvezene su lira i harfa.

U povisti našeg Društva održane su mnoge svečanosti. Jedna od najvećih svečanosti bila je svakako ona kada je 14. 08. 1838. bila posveta barjaka. Za tu prigodu upriličena je velika i značajna svečanost na koju su bili pozvani gosti iz Zemuna, Osijeka, Subotice i drugih mjesta. Kuma barjaka bila je Klara Strlič koja je kasnije Društvu darovala veliku svotu novca. Barjak je svečano pronešen ulicama Sombora i unešen na misno slavlje u crkvu Presvetog Trojstva. Posli mise barjak je blagoslovio župnik Antun Skenderović, a blagoslovljeni barjak prvi je iz crkve ponio Antun Matarić, mlađi. Toga dana posli svečane užne bio je veličanstveni banket u hotelu Slobodi, a u večernjim satima bio je održan zapažen koncert.

Za novi barjak izrađen je odgovarajući novi ormar u kojem će on biti trajno čuvan. Barjak Društva i danas se brižno čuva u prostorijama Društva i smatra se jednom od najvećih vrijednosti i na njega možemo biti s pravom ponosni.

Franjo Krajniger

SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ

U Bačkom Bregu postoji i djeluje Kulturno-prosvitno društvo "Silvije Strahimir Kranjčević". O osnivanju i radu Društva već smo čitali te smatram da bi bilo dobro reći nešto i o ovom velikanu hrvatske književnosti čije ime nosi Društvo u Bačkom Bregu.

Silvije Strahimir Kranjčević, pjesnik i književnik, rođen je 17. 02. 1865. godine u Senju. Kranjčević potječe iz građanske činovničke obitelji. Preminuo je 29. 10. 1908. godine u Sarajevu. Godine 1883. stupio je u Collegium Germanico-Hungaricum u Rimu. Poslije šest mjeseci napušta Rim te je kasnije, 1886. godine u Zagrebu položio ispit za učitelja građanske škole. Kako u Hrvatskoj nije dobio posao, djelovao je kao nastavnik u Mostaru, Livnu, Bijeljini i Sarajevu, gdje je postavljen za upravitelja Trgovačke škole.

Kranjčević je svakako jedan od najizrazitijih pjesnika Hrvatske u prošlom stoljeću. Počeo je pisati stihove još kao gimnazijalac. Prve stihove objavio je u "Hrvatskoj vili" i splitskoj "Nadi" 1883. godine. Kranjčević je pisao i prozne tekstove, ali najviše kao književni kritičar.

U seriji poštanskih markica posvećenoj zaslužnim osobama kulturno-povijesne prošlosti, Generalna direkcija PTT Beograd, izdala je 24. 12. 1960. godine poštansku markicu sa likom Silvija Strahimira Kranjčevića.

Ivan Burnać

ZDRAVLJE

Do sada je za mnoge ljude, posebno mladež, nošenje naočala predstavljalo pravu moru. Pored mnogih pomodnih, elegantnih okvira, neki ih, prije svega mladi, nerado nose.

U međuvremenu su razvijene nove operativne tehnike koje omogućavaju da kratkovidni ponovno mogu dobro vidjeti bez upotrebe naočala.

RADIKALNA KERATOTOMIJA: To je metoda kod koje je operator skalpelom zvjezdasto zasjecao rožnjaču, mijenjajući joj krivinu, kako bi nestala kratkovidnost. Pri tome je često dolazilo do prekorekcije. Danas se ova metoda izvodi specijalnim laserima, što ujedno povećava njenu sigurnost.

EXCIMER-LASER: U upotrebi je od 1987. godine i do danas je potpuno provjerena metoda. Studije koje su pratile pacijente do četiri godine poslije operacije dokazuju da se ovom metodom zadovoljavajuće korigira kratkovidnost do -6 dioptrija. 60% pacijenata operiranih uopće više ne nose naočale dok ih 30% trebaju samo za neke određene djelatnosti.

Velika prednost ove operacije je da traje pet do deset minuta, a postoperativni tretman ukupno pola sata.

LASIK-LASER: Nova operativna tehnika za korekciju kratkovidnosti do -8 dioptrija. Korekcija se ne izvodi na rožnjači nego na sloju ispod nje.

INTRAKORNEALNI POLUPRSTENOVCI: Hirurškim putem se u rožnjaču ugrađuju poluprstenasti implantati. Oni djeluju kao potpora da se rožnjača izravna do kompjuterom izračunate točke. Tako se smanjuje prelamanje svjetlosti zraka u oku i prilagođava dubini očne jabučice, te svjetlosni snop pada točno na mrežnjaču. Već poslije nekoliko dana odlično se vidi na operirano oko, dok sama operacija traje oko 20 minuta. Operacija je pogodna za kratkovidnost do -5 dioptrija.

(Moć prelamanja svjetlosti u oku bitna je za oštrinu vida.)

Abronicus

EKOLOŠKI SAVJET

Kroz slavinu koja kaplje godišnje bez potrebe iscuri 6.500 litara vode. Kotlić koji curi može potrošiti i do 100.000 litara vode! Ta količina vode odgovara zapremini 625 kada za kupanje.

Ko želi štediti vodu i novac, brzo će se pobrinuti za popravak.

Bonton

PONAŠANJE NA JAVNIM MJESTIMA

Javni zatvoreni prostori

Najteži ispit iz dobrog i lijepog ponašanja polaže se u javnim zatvorenim prostorijama. Kada se čovjek nađe u takvim prostorijama, s nepoznatim ljudima, i najmanja pogreška privlači pažnju te ga ponekad učini smiješnim. Zato će svaki kulturni čovjek nastojati pridržavati se pravila lijepog ponašanja u hotelu, kavani, restoranu, kazalištu, koncertnoj dvorani, kinu, na plesu, u tramvaju, vlaku, brodu, autobusu i avionu. Vladanje u tim prostorijama mora biti pristojno ali jednako tako neusiljeno.

Biblioteka i čitaonica

Čovjek dolazi u biblioteku ili čitaonicu da uči, studira ili da čita knjigu, reviju, novine. U tim prostorijama treba biti tih: tiho ući, tiho izaći, ne škripati stolicom, ne kašljati i kihati (ako ste prehladeni). Biblioteka nije kavana, nego mjesto za rad.

Hotel

Ako se netko nalazi na službenom putovanju ili godišnjem odmoru, hotel je njegov privremeni dom. No, dok u svom domu može glasnije razgovarati, primati i bučnije društvo, zapjevati, glasnije se smijati i slično, u hotelskoj sobi to nije dopušteno, jer je od drugog "sustanara" često odijeljen samo vratima. U hotelskim hodnicima čovjek se ne smije kretati u pidžami jer susreće nepoznate osobe. U sobi gost mora sam održavati red jer nije lijepo da npr. preko stolice visi prljavo rublje, da su na podu prljave čarape i slično...

Izlazeći iz hotela mora se voditi briga kako se ne bi zabravio predati ključ od sobe vrataru.

Kavana i restoran

Vlada običaj da muškarac ispred žene ulazi u lokal i u samom lokalnu ide ispred nje da bi odabrao stol. Izlazeći iz lokala muškarac ide iza žene. Isto tako njegova je dužnost da joj pridržava kaput dok ga ona skida ili oblači, da joj privuče stolicu i pričekava da sjedne, da bi tek poslije sam sjeo. Žena prva odabire jelo, dok muškarac i za nju i za sebe naručuje i plaća račun. Ako će dijeliti račun, to treba raditi izvan lokala.

Piće naručuje muškarac i on ga toči u čaše. Prvo treba žena početi jesti, a tek poslije će i muškarac započeti isto.

Za ženu zaista nije lijepo, čak je i nepristojno, ako se za stolom češlja, puderira i šminka. Za to postoje posebne prostorije.

Nije nimalo lijepo zuriti u nekoga za drugim stolom, zadirkivati ili izazivati bilo koga. Tuđem stolu neće čovjek bez poziva pristupiti čak ni onda ako za njim sjedi njegov dobar prijatelj u društvu s njemu nepoznatim osobama.

Vlada običaj da muškarci pri predavljanju ustaju, bez obzira jesu li predstavljeni muškarcu ili ženi, dok žene sjedeći pružaju ruku. Voditi malu djecu u lokal nije prikladno, jer se djeca ne mogu držati pravila.

Vilim Oršovai

STOGODIŠNJI GATALAC

Na putu kroz Bačku

Ja gatalac nisam taki
što za novce priča svaki.
Već ja kažem prave stvari
pa nek zato svaki mari.
Istinu ću svakom reći
niko neće to poreći
jer dužnost je moja sveta
svakom reći što mu smeta.
Nek se niko ne uvridi
ako njeđa što povridi
neđo neka popravi se
i zlog puta okani se,
pa neka mu slava svijeta
na mnogo je mnogo ljeta.

A što radi moja Bačka?
Stara zemlja ta junačka.
Kako žive moji Šokci?
Što li rade sad Bunjevci?
Obiš'o sam mnogo mjesta
kud vodila dobra cesta
i reći ću sve po pravdi
gdje što vidi da se radi.

Za Somborce hvalu imam
odgovornost svaku primam
tu se radi danju noću
i velike vidjet hoću.
Za narod se oni brinu
da nam dani lipši sinu.
Tu novine naše sjaje
što sedmica svaka daje,
na sve strane oni idu,
di Bunjevca, Šokca vidu
za nas one radost jesu
jer nam uvijek vijest donesu.

Subotice naša bila
pokazala sva se sila,
gimnazija kad je došla
sva su dica tamo pošla
nek im bude to na diku,
nama daše lpu sliku,
kako triba svoje volit,
mada triba duđo molit
Bunjevci će Šokci pravi
provrijedi kao mravi,
dici našoj sa svih strana,
tu se dill zdrava rana.

Za Đurđin pak znam ovo,
to nikomu nije novo
Đurđinčani salašari
najbolji su to domari
tu se čuva adet stari,
za modu se tu ne mari,
golubinje tu su ćudi,
kao gora snažni ljudi,
obitelji tu su zdrave,
tu su naše nane prave;
Bunjevački baš najlipši
tu se čuje govor višti,
kako mlo zvonko zvuči:

oj, bunjevče, tu se uči,
zdravo, zdravo oj salaši,
labudovi bili naši.

Naša rana stara ljuta
po Bajmoku opet luta:
četiri stranke ode ima,
a dom im se prazan klima.
Paprenjača neka sluša
koji bilić masna čoša
da u slozi samo cviče
uvik bilo pa i biće.
Bajmočani vi ste jednom
pokazali sinku sretnom
da vi složni znate biti
makar triba krvcu liti,
pokažite opet isto
osvitlite lice čisto.

U Dušnoku ja sam bio,
a i Baču posittlo
vidje kuće, sreto ljude,
razgovaro s njima tude.
Misec mladi baš je sio
Bačancima kad sam bio,
pobožni su to svi ljudi
svatko o'ma sudi.
A za Dušnok moram reći,
ne rakije tolko peći,
jer je luda teška glava,
bolje dršte više krava.

Do Brega siđo niže
vraćajući se opet bliže,
Bereškinje krasne cure
u zrcalo uvik zure.
Neka jednom i to čuju
svoja lica nek ne truju,
Šokice su svak to znade
u lipoti prave mlade,
a lipotu svoju kvare
kad se mažu i pudare.

Monoštorci fudbaleri
dorasli su svakoj mjeri,
a ja vide nešto jošte
kad se vraća tu sa pošte
u brk ću im javno reći
pa nek kuša ko poreći
vidje onde čuj me brale
tu na stranu sve se šale
sve od crkve pa do Merca
korzira se svakog sveca
i još samo svecem da je
ne bi bilo ništa graje,
al to ide svakim danom,
radnim danom ko blagdanom.

Kao neko zdravo selo
za Sontu se uvik plelo.
Kad iz vlaka htio saći
ja se nado dobro naći.
A gle jada, moje prije

Obitelj Danić iz Bačkog Monoštora sa župnikom 1925. godine

I tu vitar drugi bije,
cipelice tu puckaju,
ulicama šetuckaju
uska suknja tu sad vodi
stara nošnja ni u modi,
u toj nošnji naši stari
pribrodiše teške stvari;
a hoće li moć u ovoj
pita sebi ti u novoj.

Kraj Bača se kula diže
tek od tornja nešto niže,
Bačlije se njome hvale
jer da cine nije male:
na stotine da je lita
vid'la ona turski četa,
no prid tornja crkve stante
zlog se puta o'ma mante;
na glas zvona više hajte,
didovinu vi čuvajte,
Al' to je bar poznato
i ko ne mo'ž' čuvat blato
mutne vode po Mostongi
već potomci naši mnogi,
a di su vam dica Šokci,
da li brojni vam potomci.

U Vajski je prošlih posta
jedno čudo bilo dosta,
da se mnoge ženske glave,
putem novim krenu s prave
pod dimnjaku nekom čovi
ukazo se anđeo novi
pa mu reko, on to velli:
da u novu viru sell,
kojoj on će vođa biti,
Sveto pismo tumačiti.
Njemu Imam reći oštro
da ne radi to nipošto,
jer je cigla za zidara,
a prodika za školara.

O Bođanu želim reći
Preko njega ne smijem prijeći,
jer to se prem najmanje
najlipši nam nauk daje,
tu je sloga uvik cvala
i plodove dobrog dala,
samo vidje sada novo
karte pošte tu ponovo,
i kuglane sve se praše,

duđo nema nove snaše,
na proštenje mnogo dalje,
dobar glas svoj ne prodajte.

I u Plavni vidje novo
stare smutnje gle ponovo,
kado ondi ja sam bio
zar vam nisam to javio,
da nema bolje stvari
od onoga što su stari
i didovi naši mili
vikovima vršit tili,
zar sad opet da iznova
pod vrbom se mole Boga
pamet ljudi vi u glavu
i čuvajte viru pravu.

Za Čonoplju siroticu
Imak kratku i crticu,
suze ronim za njom tužno
što je u njoj nešto ružno,
starcu miru, a dice nema,
teška im se sudba sprema.
Nekad slavna i na glasu,
trgnite se i ne dajte
žrtva mo'ž bit prvom mrazu,
tako neđ, de pokašte se.

Miletić je selo
u kome je sve veselo
bilo nekad, a sad znajte
i tome su stale gajde,
ako nekad i posvira
tamburica naša mila
to je samo da se znade
Bunjevac duh ne izdade.

Eto ljudi ja sam reko
gdje iskustvo kako steko.
Pošten biti marljiv uvik,
mora biti svaki čovik.
Običaje, Jezik, čuvat,
Boga, stare, sve poštlivat,
to poruka moja jeste
ostanite sritno di ste.

Iz "Naših kalendara"
za 1944. godinu.

Sačuvala Katlica Danić,
Bački Monoštor

VAŽNIJI VJERSKI DOGAĐAJI U PROTEKLIM NEKOLIKO MJESECI

Kraj godine u župi Presvetog Trojstva u Somboru

U mjesecu prosincu, u vrijeme Došašća, djeca mlađe i starije vjeronaučne grupe su pripremila prigodne čestitke majkama za "Materice" a očevima za "Oce".

Za Badnju večer priređen je igrokaz "Četiri svjetla Šimuna pastira". U ovom igrokazu sudjelovala su vjeronaučna djeca sa svojim zborom i tamburaškim orkestrom. Na Badnju večer dijeljeni su božićni pokloni prisutnoj djeci.

Isti igrokaz djeca su u božićnom vremenu izvela i u Domu starih i umirovljenika. Tako su i u stara i osamljena srca unijeli božićnu radost.

Na kraju godine na misi zahvalnici župnik Josip Pekanović je pročitao statistički izvještaj sa svim podacima važnim za našu župu.

C. M.

Krist je bio u njemu i on u Kristu

"Sveti Franjo je u sebi imao Krista, Krist je bio u njemu i on u Kristu." Ovim riječima je o. Marijan Kovačević započeo predavanje na temu "Utjelovljenje i sv. Franjo Asiški" na tribini u somborskoj župi sv. Križa 6. 12. 1998. godine.

Za sv. Franju je Božić početak, a Veliki petak svršetak Utjelovljenja. Stoga on posebnu pažnju posvećuje Božiću, koga smatra svetkovinom nad svetkovinama. Sv. Franjo je želio obnoviti sjećanje na maleno dijete na slami, u jaslama, te na vola i magarca koji su dahom grijali dijete. Tri godine prije svoje smrti sv. Franjo je dao u Grecciu napraviti takve jaslalice. Sa zanosom i radošću je tada govorio o malom djetetu, Isusu, koje je bilo zaboravljeno u srcima mnogih. Danas, na mjestu tih jaslalice stoji Hram Gospodnji.

Sv. Franjo je rado i često govorio da je svaka duša Božja izabranica. Svaki čovjek mora slušati začetu Riječ, u sebi je nositi i u svetom djelovanju je roditi.

Monika Vekonj

Važnost vjerskog odgoja kroz životne dobi

U župi sv. Križa u Somboru održana je 10. siječnja tribina na kojoj je preč. Josip Pekanović govorio o važnosti vjerskog odgoja kroz životne dobi.

Predavač nas je proveo kroz sve životne faze i naglasio da Crkva mora biti prisutna stalno u našem životu a ne samo u nekim životnim dobima. Veliku pažnju treba posvetiti vjeronauku mladih kao i vjeronauku mladih

"SVETI EKTRAN"

Ja sam ekran
šaren i lip.
Gleda u mene,
'ko nije slip.

Ja sam ekran,
a imam i zvuk.
'Ko mene sluša
postaje tup.

Šta će mi duša,
šta će mi um!
Kad u te gledam
Sve postaje "bum"!

Kola i pisme
pravi su hit.
Novac i sila
života štiti.

Laži su zbilja,
a cili svit lom.
Sve to vidiš
na ekranu mom.

Gledaj me, gledaj!
Uživanju se predaj!

Dok ne postaneš
slip i gluv,
a u srcu sasvim suv.

Gledaj me, gledaj, i znaj!
Uspihu ne postoji kraj!
Srićan si svaki dan;
veli ti "sveti ekran".

Eva M.

bračnih parova, jer Crkva mora najprije odgajati roditelje da bi oni znali svojoj djeci prenositi istine vjere. Roditelj je dužan i odgovoran za prenošenje vjere svojoj djeci. Prepustiti djetetu odluku hoće li ići na vjeronauk ili ne, znači okrnjiti svetu roditeljsku ulogu, naglasio je predavač.

Monika Vekonj

U pov
znanstven
u Zagreb
vanje "Živ
Društva v
Hrvata. U
vali Emil
Vujević i
Paar. U p
doma mi
veličini i
svjetskoj
Gaja
Miletiću -
dine. Ne
znanja,
škole i gi
na Tehn
Nakon r
grebu, g
doktorira
cese bet
jezgri.
Po p
Supeka,
Institut l
izučavati
Aldrom,
nuklearn
nim jezg

AKADEMIK GAJA ALAGA

U povodu obilježavanja desetogodišnjice smrti znanstvenika prof. dr. Gaje Alage, u Europskom domu u Zagrebu 18. 11. 1998. godine održano je predavanje "Život i djelo prof. dr. Gaje Alage" u organizaciji Društva vojvođanskih i podunavskih Hrvata. U komemoraciji su sudjelovali Emil Gabrić - violina, prof. Antun Vujević i akademik prof. dr. Vladimir Paar. U prepunoj dvorani Europskog doma mnogi su po prvi puta čuli o veličini i značaju Alaginih otkrića u svjetskoj znanosti.

Gaja Alaga rođen je u Svetozar Miletiću - Lemešu 3. srpnja 1924. godine. Nemirna duha, željan novih saznanja, nakon završene osnovne škole i gimnazije, 1943. godine odlazi na Tehnički fakultet u Budimpeštu. Nakon rata, nastavlja studij u Zagrebu, gdje diplomira 1950., a 1958. doktorira proučavajući složene procese beta i gama zračenja u atomskoj jezgri.

Po preporuci profesora Ivana Supeka, 1950. godine Alaga odlazi u Kopenhagen na Institut kod profesora Nielsa Bohra. Tamo nastavlja izučavati strukturu atomske jezgre, i sa suradnicima Aldrom, Bohrom i Mottelsonom objavljuje niz otkrića iz nuklearne fizike. Novi tip izbornih pravila u deformiranim jezgrama po Alagi se zovu "Alagina pravila".

Alaga je bio cijenjen i rado viđen gost u vodećim svjetskim institutima od Pekinga, Tokija i Moskve pa do Kopenhagena, Pariza, Münchena, New Yorka, San Franciska i kao predavač i kao istaknuti sudionik najcjeljenijih znanstvenih skupova. Iako su ga pozivali da radi u najvećim znanstvenim centrima, profesor Alaga se vraća u Zagreb da bi svojim znanjem, radom i entuzijazmom pomogao svojim kolegama suradnicima i studentima kojima je predavao.

Bio je redoviti profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu, dekan istog fakulteta, predsjednik Zavoda za teorijsku fiziku na istom fakultetu, predsjednik znanstvenog vijeća Instituta "Ruđer Bošković", glavni i odgovorni urednik časopisa "Fizika". Ovo je samo dio funkcija i poslova na kojima je radio kao pionir teorijske fizike i učitelj generacija teorijskih fizičara od kojih su mnogi postali znanstveni radnici svjetskog nivoa.

Profesor Alaga je svojim učenicima ulijevao znanstvenu i ljudsku samostalnost, upornost, učio ih da budu mislioci, individualci i neovisne ličnosti. Bio je duboki mislilac ali i strastven i tolerantan polemikar. Bio je uporni borac beskonačne energije i strpljivosti ali i iscrpljujući sugovornik. U

znanosti uvijek je želio više i bolje. Ciljeve je postavljao gotovo nedostižno visoko i sebi ali i drugima. Volio je monolog, znao je odlutati mislima samo njemu znanim labirintima, nesvjestan da ga slušatelji možda i ne uspiju slijediti. Bio je znanstveni sanjar koji je stalno brusio svoj istraživački i kritički način mišljenja.

Raduje me što sam jedan od onih kojima je profesor Alaga poklonio dio punine vlastitog znanja, duhovnosti i čovječnosti.

prof. Antun Vujević, Zagreb

Internet je preko nas došao u Suboticu - budite sa nama!

Postanite prijatelj Interneta!

- Predstavite svoju firmu svetlu** ✓
- Izradujemo www prezentacije i držimo ih na Svetskoj mreži
- Kompletna ponuda internet servisa** ✓
- Subotičko čvorište je kod nas
- Naučite koristiti Internet i Vi** ✓
- Kurs traje 16 časova

Sve INFORMACIJE možete dobiti u našem Informativno-prodajnom centru

✉ **BRAĆE JUGOVIĆA 5**

Radno vreme: **9 - 19 sati**

☎ **555-765**

E-mail: **admin@tippnet.co.yu**

Home Page: **www.tippnet.co.yu**

Poziv na saradnju

Vjerujemo da vas obrađuje svaki novi broj "Miroljuba".

Naš trud nije uzaludan jer nam se mnogi od vas javljaju svojim priložima i savjetima.

Pišite nam i u buduću! Rado ćemo, prema našim mogućnostima, objaviti svaki vaš prilog.

Uredništvo

MIROLJUB (izlazi 4 puta godišnje). Izdaje Kulturno-umetničko Društvo "Vladimir Nazor", 25000 Sombor, Venac Radomira Putnika 26, tel. 025/ 38-173

Uredništvo: Josip Pekaović - glavni i odgovorni urednik, Cecilija Miler - zamjenik glavnog i odgovornog urednika i likovni urednik, Franjo Ivanković - tehnički urednik, Zlata Pekaović, Ivan Kovač, Alojzije Firanj, Franjo Krajniger, Zoran Čota.

List je registriran u Ministarstvu za informacije Republike Srbije broj 2583 / 03. 02. 1998.

E-mail: **Miroljub@Tippnet.co.yu**

Prijelom teksta: mr. Ervin Čeliković.

Tisak: Štamparija "GLOBUS" Subotica, Otmara Majera 10, tel. 024/551-202.

Tiraž: 800.

BISKUP LAJČO BUDANOVIĆ

Lajčo Budanović rodio se 27. ožujka 1873. godine u Bajmoku u uglednoj bunjevačkoj seljačkoj obitelji Albe Budanovića i Julijane rođ. Dulić. Ona je bila kći poznatog Đene Dulića, prvog predsjednika Pučke kasine koja je osnovana u Subotici 1878. godine.

Osnovnu školu je pohađao u svom rodnom selu. Tri razreda niže gimnazije završio je u Subotici, a u četvrti razred je prešao u Kaloču. Poslije završene gimnazije u tom gradu je 1893. godine nastavio studij bogoslovije. Za svećenika je zaređen 1897. Mladu misu je proslavio u Bajmoku 27. 06. 1897.

Svećeničku službu vršio je u više mjesta od kojih možemo istaći Baju, gdje je 1911. godine osnovao Katoličku čitaonicu koja je bila žarište za buđenje i očuvanje nacionalne svijesti. Za svećenika Lajču Budanovića nastupio je prijelomni trenutak kad je 12. siječnja 1920. godine imenovan župnikom u Subotici u crkvi sv. Terezije. Bilo je to vrijeme velikih preokreta. Poslije poraza u Prvom svjetskom ratu Austro-Ugarska je doživjela propast 1918. godine. Pojedine pokrajine su odvojene i formirane su nove države. Nakon zaključivanja mira u Versaju, u Parizu potpisan je 4. 06. 1920. godine mirovni ugovor između Mađarske i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Po odredbama toga mira Subotica i Bačka došle su u sastav nove jugoslavenske države. Baja s ostalim selima prema jugu ostala je u sastavu Mađarske. Taj kraj je nazvan tada "Bajski trokut". Tako je velik dio Kaločke nadbiskupije odvojen od svoga središta u Kaloči što je izazvalo nepremostive poteškoće u crkvenoj upravi i u organizaciji vjerskog života. Zato je Sveta Stolica, u smislu kanonskih propisa, osnovala Apostolsku administraturu Bačku koja je bila potpuno neovisna o Kaloči i podložna izravno Vatikanu. To je tako bilo sve do 1968. godine kada je osnovana samostalna Subotička biskupija.

Sveta Stolica je 10. veljače 1923. godine imenovala subotičkog župnika Lajču Budanovića upraviteljem Bačke apostolske administrature.

U sklopu organiziranja crkvenog života u toku 1923. godine izrađen je Pravilnik i Poslovnik crkvenih općina. Ta organizacija bila je pomoćno tijelo u upravljanju župom sa zadaćom da se posebno brine o privrednim i prosvjetnim poslovima župe. (Danas su to Pastoralna vijeća u župama s nešto proširenim zadaćama.)

Iste 1923. godine Lajčo Budanović je imenovan apostolskim protonotarom i dobio je ovlast podjeljivanja sakramenta sv. Potvrde.

Velika briga Lajče Budanovića bio je odgoj svećeničkog podmlatka. U Baču je 1924. godine osnovano dječjačko sjemenište. Pitomci su učili pod nadzorom profesora i poglavara, a privatno su polagali ispite u

državnoj gimnaziji u Subotici. Kasnije su pitomci poslani u Nadbiskupsku klasičnu gimnaziju s pravom javnosti koju su isusovci vodili u Travniku. Tako su svi mladi svećenici tih godina bili travnički đaci.

Godine 1927, 27. veljače Sveta Stolica je imenovala Lajču Budanovića naslovnim biskupom cizamejskim. Posvećenje novog biskupa bilo je 1. svibnja 1927. u subotičkoj crkvi sv. Terezije uz velike svečanosti i na radost puka što je dobio svog biskupa.

Biskup Budanović je želio usavršiti organiziranje crkvene uprave u svojoj Administraturi te je zato organizirao Bačku biskupijsku sinodu koja je održana u Subotici na blagdan sv. Petra i Pavla, 29. lipnja 1936. godine, a plod Sinode je objavljen u knjizi "Codex Bachiensis" (Subotica, 1937).

Sljedeći veliki poduhvat biskupa Budanovića bilo je osnivanje dječjačkog sjemeništa u Subotici. Kupio je kuće i u jesen 1938. godine osnovan je "Paulinum".

U nizu velikih djela biskupa Lajče Budanovića treba istaći osnivanje Matice subotičke. On je 1933. godine kupio zgradu Bunjevačke prosvjetne matice (danas kino "Zvezda") i tamo je na prvom Razgovoru 14. siječnja osnovana Matica subotička uz prisustvo biskupa i mnogih drugih uglednih gostiju. Matica je bila središte izdavačke i kulturne djelatnosti hrvatskih društava u Subotici, a prvi predsjednik je bio generalni vikar Blaško Rajić.

Na kraju ovog prikaza vratit ćemo se na početak njegovog svećeničkog rada kada je za svoje vjernike objavio molitvenike: "Slava Božja u molitvama i pismama" (Budimpešta, 1902), "Mala slava Božja u molitvama i pismama" (Budimpešta, 1907). Ovi molitvenici imali su više izdanja.

Biskup Lajčo Budanović umro je u Subotici, 16. ožujka 1958. godine i sahranjen je u subotičkoj katedrali-bazilici sv. Terezije.

Bela Gabrić